

Militairen in conflict

Moral injury, politieke praktijken en publieke debatten

Van binnen wist ik dat de grootste pijn die ik voelde niet te maken had met de momenten dat geweld tegen mij gericht was, maar met de keren dat ik deelnam in anderen geweld aandoen. Post-traumatische stress leek gewoon niet te passen. Dus hoe kon ik deze pijn noemen? Het voelde heel erg als schuld, dus zo ging ik het noemen. Maar in de DSM [psychiatrisch handboek voor diagnoses] staat onder 'PTSS' niets over schuld, behalve 'overlevingsschuld'. (...) De term 'moral injury' is recentelijk opgekomen, en deze term benoemt precies het soort schuld waar ik het over heb' (Amerikaanse Irak-veteraan Tyler Boudreau, 2011, p. 748).¹

Moral injury wordt veelal gedefinieerd als: de emotionele impact van het zien, begaan of ondergaan van gedrag en gebeurtenissen die conflicteren met de morele overtuigingen van een persoon. Het doel van dit promotieonderzoek (2016-2019) is om bij te dragen aan de empirische en theoretische ontwikkeling van het begrip *moral injury*, en bij te dragen aan interventies gericht op (het voorkomen van) *moral injury*. Om dit doel te bereiken zijn twee casestudies uitgevoerd onder Nederlandse (ex) UNPROFOR- en ISAF-militairen die respectievelijk naar voormalig Joegoslavië en naar Afghanistan uitgezonden zijn geweest. Data werden verzameld met 80 semigestructureerde interviews en via participerende observatie. Deze casestudies richtten zich op (a) de morele dimensies van uitzendinggerelateerde problematiek onder Nederlandse ISAF- en UNPROFOR-veteranen, tijdens en na uitzending, en op de eventuele rol van (b) politieke praktijken en (c) publieke opvattingen over moreel gekleurd lijden.

Voorlopige bevindingen laten zien dat de morele dimensie van *moral injury* vaak complexer is dan gedacht: het kan gebeuren dat een (ex)militair niet alleen aan schuldgevoelens lijdt maar ook aan algehele disoriëntatie als het gaat om vragen van goed en kwaad. Bovendien blijken de problemen van veel (ex)militairen inderdaad een sterke sociale dimensie te hebben. Er kan onder hen een sterk gevoel van verraad door de politiek bestaan, inzake besluitvorming zowel als *framing*, en inzake de missie zelf zowel als het proces van thuiskomst. Daarnaast kan een gevoel van miskennis vanuit de maatschappij bestaan, in de zin van een gevoel dat publieke opvattingen onrecht doen aan de eigen ervaring. Het gevoel dat maatschappelijke 'verhalen' vertekende verhalen zijn, kan leiden tot zelfisolering en bovendien kan het gebrek aan adequate verhalen zorgen dat (ex)militairen extra moeite hebben om grip te krijgen op hun ervaringen. Tegelijkertijd blijken (ex)militairen zelf manieren te creëren om hun ervaringen te verwerken, zoals persoonlijke rituelen. In de rest van de tijd die voor dit onderzoek staat zullen deze en andere bevindingen verder uitgewerkt worden.

De belangrijkste bijdrage van dit onderzoek voor de geestelijke verzorging ligt in het bijdragen van interdisciplinaire inzichten aan de huidige, vooral psychologisch georiënteerde theorie over *moral injury*. Daarnaast biedt dit onderzoek geestelijk raadgevers, trainers en beleidsmakers praktische suggesties inzake behandeling en preventie van *moral injury*, onder meer als het gaat om rituelen die zowel persoonlijke verwerking als maatschappelijke re-integratie kunnen bevorderen.

Tine Molendijk is promovenda aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. De promotie wordt begeleid door prof. dr. D. E. M. Verweij (Radboud Universiteit), dr. F. J. Kramer (NLDA) en dr. W. Verkoren (Radboud Universiteit); t.molendijk@fm.ru.nl

1. Boudreau, T. E. (2011). *The morally injured*. *Massachusetts Review*, 51(1), 746-754.